

آیا مردم از فرط خوشی سراغ انقلاب رفتند؟!

فرشاد مؤمنی استاد دانشگاه علامه طباطبایی، متولد ۱۳۳۴ است و در سال پیروزی انقلاب، ۲۳ سالداشته است. او که امروز از اقتصاددانان نهادگراست، بیشتر به رابطه نزدیکش با شهید بهشتی و همچنین انتقاداتش به ویژه از دوران سازندگی شناخته می‌شود. مؤمنی در سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب مسئول کمیته دانش‌آموزی حزب جمهوری اسلامی‌بود و بعد در دوران نخست‌وزیری میرحسین موسوی بعنوان دستیار در کنار میرمصطفی عالی‌نسب، مشاور ارشد اقتصادی موسوی کار می‌کرد؛

عناوینی که بعدها در آستانه انتخابات ۸۸، به خود اختصاص داد، حالا مؤسسه‌های دارد به نام دین و اقتصاد که هر دو هفته یکبار، اخبار نشست‌های مؤسسه‌شان در رسانه‌ها منعکس می‌شود.

چند سال قبل مومنی در گفتگویی تفصیلی با کیوان مهرگان که در ایرنا پلاس منتشر شد از چیستی و چرایی انقلاب را با او در میان گذاشت که مشروح این گفتگو را می‌خوانید:

اگرچه در انقلاب اسلامی، شعارهای سیاسی در تصاویر یا روایت‌ها غلبه دارد اما وقتی از منظر علم اقتصاد به آنچه که در سال ۵۷ اتفاق افتاد نگاه می‌کنیم می‌بینیم اجتناب‌ناپذیر است. به دلیل اینکه نابرابری در جامعه بسیار زیاد است، یک قشر بسیار بسیار مرفه داریم و یک اکثریتی بسیار فقیر. با توجه به تخصص حضرت‌عالی ما می‌خواهیم از زاویه اقتصاد به انقلاب اس‌ها نگاه کنیم. یعنی وقتی با سیاستمدارها صحبت می‌کنیم می‌گویند به دلیل ظلم‌های محمدرزاشاه، به دلیل بستن فضای سیاسی، به دلیل سانسور بیش از حد، به دلیل تحت تعقیب قرار دادن هرگونه ایده فکری، همه این‌ها، انقلاب ناگزیر بود. بسیار خوب. حالا از نظر اقتصاد هم نگاه کنیم ببینیم انقلاب اسلامی آیا ناگزیر بود؟ آیا واقعا از منظر اقتصاد هم هیچ راه دیگری جز انقلاب وجود نداشت؟

ببینید به این مسأله حداقل از پنج زاویه می‌شود نگاه کرد؛ یک زاویه اینکه همه کسانی که به نحوی در ایران تأثیر تعیین‌کننده داشتند در یک دوره زمانی بیش از دو دهه، خیلی تلاش کردند تا نصیحت کردن هیأت حاکمه وقت، تذکر بدهند که این روند قابل تداوم نیست. یک زاویه دیگر تلاش‌هایی است که نیروهای بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ در این زمینه کردند به هرحال ایران در دوران جنگ سرد در یک منطقه استراتژیک قرار داشت، به ویژه برای آمریکا یک متحد استراتژیک محسوب می‌شد، برای آن‌ها مسائل ایران خیلی حیاتی بود و با جزئیات این‌ها را دنبال می‌کردند و توصیه‌های اصلاحی خودشان را هم، به آن‌ها مطرح می‌کردند. هیچ کدام از آن توصیه‌ها یا عمل نشد یا اگر هم عمل شد، مؤثر واقع نشد. از نظر جامعه‌شناسی توسعه می‌گویند، جمعیتی که اندازه فقر، نابرابری و بی‌سوادی در آن بالا باشد، تبدیل به جامعه همه یا هیچ می‌شود یعنی تا آنجایی که مردم توانایی داشته باشند تحمل می‌کنند و وقتی هم که به نقطه عطف می‌رسند دیگر هیچ استدلال و منطقی را گوش نمی‌دهند. از این زاویه هم کسانی توانسته‌اند این مسأله را توضیح بدهند. در بین نظریه‌پردازان و متفکران بزرگی که راجع به نظریه انقلاب کار کردند، دو گروه عمده هستند که بخشی از آن‌ها فقر را مهم‌ترین نیروی محرکه انقلاب می‌دانند و بعضی هم مثل تکویل و دیگران، می‌گویند انتقال جامعه‌ای که فقیر نگه داشته می‌شود پتانسیل انقلابی از آن سلب می‌شود. بحث آن‌ها این است که در جامعه فقیر، سقف مطالبات می‌شود بفا، بنابراین کسی دیگر سراغ انقلاب نمی‌رود.

اما آن چیزی که به نظر من خیلی قدرت توضیح‌دهندگی دارد، مسأله نابرابری‌ناموجه است. تقریبا تمام آن عناصری که در چهار محور قبلی اشاره کردم، قبل از شوک نفتی هم وجود داشت اما نابرابری‌های ناموجه وقتی که امکان به رخ کشیدن نابرابری‌ها برای فقرا را هم پدید

موجود نشان می‌دهد کل صادرات صنعتی ایران، فقط می‌توانست نیازهای ارزی سه روز فعالیت صنعت در کشور را تأمین کند و بخش اعظم بخش کشاورزی هم همچنان در چارچوب ساخت تولید معیشتی فعالیت می‌کرد. ساخت تولید معیشتی در این بله قربان‌گو حرکت می‌کند، یا ضدتوسعه‌گرا می‌دانند، به دلیل اینکه تولید معیشتی در عین حال که به شدت پرمشقت است، اما نه قادر است فقر را برطرف کند و نه می‌تواند

درد را برطرف کند، بنابراین به نظر من، عنصر گوهری که می‌تواند برای امروز ایران برای سیاستمداران ما حاوی درس‌های قابل اعتنا باشد و سال‌های ۸۴ تا ۹۰ مقایسه کردیم و مشاهده ما نشان داد که بیش از ۸۵ درصد خطاهای سیاسی که در شوک اول نفتی اتفاق افتاده، عینا در شوک آخر نفتی هم ادامه پیدا کرده و چیزی که بسیار مسأله را نگران‌کننده‌تر می‌کند، این است که حتی در دوره پنج ساله اخیر هم بخش اعظم آن خطاهای همچنان استمرار دارد. معنای آن این است که به لحاظ تئوریک، می‌گویم ایران به تاریخ قفل شده و سازوکارهای قفل‌شدگی به تاریخ و وابستگی به مسیر طی شده، یعنی شما خطاهای ادامه می‌دهی،

در ۱۰ ساله اول پیروزی انقلاب، کارنامه اقتصادی، اجتماعی انقلاب خارق‌العاده بود. بنابراین من خود لفظ پیشیمانی را به هیچ‌وجه لفظ مناسبی نمی‌دانم برای اینکه ما تا آن موقعی که دوره جنگ واقعا شاهکار زدیم. شما نگاه کنید بانک جهانی بعد از پایان جنگ یک گزارشی منتشر کرده و برای ارزیابی اقتصاد دوره جنگ، از تعبیر معجزه‌آسا بودن مدیریت اقتصادی کشور در دوره جنگ بهره برده است.

عقب‌ماندگی را برطرف کند، بنابراین به نظر من، عنصر گوهری که می‌تواند برای امروز ایران برای سیاستمداران ما حاوی درس‌های قابل اعتنا باشد و سال‌های ۸۴ تا ۹۰ مقایسه کردیم و مشاهده ما نشان داد که بیش از ۸۵ درصد خطاهای سیاسی که در شوک اول نفتی اتفاق افتاده، عینا در شوک آخر نفتی هم ادامه پیدا کرده و چیزی که بسیار مسأله را نگران‌کننده‌تر می‌کند، این است که حتی در دوره پنج ساله اخیر هم بخش اعظم آن خطاهای همچنان استمرار دارد. معنای آن این است که به لحاظ تئوریک، می‌گویم ایران به تاریخ قفل شده و سازوکارهای قفل‌شدگی به تاریخ و وابستگی به مسیر طی شده، یعنی شما خطاهای ادامه می‌دهی، بنابراین از نظر شما، با آمارهایی که آمار سیستم پادشاهی هست، انقلاب اسلامی‌از نظر اقتصادی هم اجتناب‌ناپذیر بود؟

به نظر من کاملا اجتناب‌ناپذیر بود. اساس ماجرا به نظر من در کتاب‌های گرداندگان ایران در دوره پهلوی می‌تواند ردیابی شود. شما مثلا خاطرات علم را که می‌خوانید، می‌گوید بی‌کفایتی‌ها، نارسایی‌ها، ناهنجاری‌ها و بی‌ضابطه‌گری‌هایی که یک حکومت شخص‌محور به نمایش می‌گذاشت، کار را به جایی رسانده بود که در سال‌های پایانی حکومت، مشروعبت رژیم پهلوی نزد بیش از ۷۰ درصد درباری‌ها هم فرو ریخته بود. مثلا خاطرات عبدالمجید مجیدی را که نگاه می‌کنید، نکات تکان‌دهنده‌ای را مطرح می‌کند. حتی متفکر بسیار متعصبی به خاندان سلطنت، یعنی جهانگیر آموزگار هم وقتی در کتاب‌های خود علی‌رغم دفاع متصبنانه‌ای که از حکومت پهلوی می‌کرده، بالاخره می‌خواهد توضیح بدهد که اگر واقعا آن خوبی‌ها وجود داشت پس چرا فروپاشید، نکاتی را مطرح می‌کند که به نظر من برجسته کردن آن نکات از نظر عبوت‌آموزی برای امروز و فردای ایران حاوی درس‌های خیلی بزرگی است. من در این زمینه به ویژه عمیق‌ترین تحلیل‌ها را در میان حکومت‌گران قبل از انقلاب که به طور نسبی می‌شود گفت مثلا درصدد اندکی تعصب در آن وجود دارد، به ویژه در مقایسه با جهانگیر آموزگار، کتاب داریوش همایون می‌دانم. به نظر من اگر امکان‌پذیر بود، باید کتاب داریوش همایون را آموزش دهیم؛ نه از باب اینکه بگویم حکومت پهلوی چنین و چنان بود، بگویم که این رویه‌ها منجر به سقوط خواهد شد و این منحصر به رژیم پهلوی هم نیست.

آقای دکتر، شباهت‌هایی بین الان و دهه ۵۰ وجود دارد.

ببینید ما در دانشکده‌مان یک مطالعه‌ای کردیم بر محور اینکه نشان بدیم بنیبه ضعیف دانایی در قاعده‌گذاری‌ها و طرز اداره کشور چقدر برای آینده ایران خطرناک است. بله آن شباهت‌هایی که گفتید، به ویژه بعد از آخرین شوک بزرگ نفتی یعنی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰، به طرز خارق‌العاده‌ای قابل مشاهده است. هم نابرابری‌ها به طرز افراطی افزایش پیدا کرده و هم در اوج تحریم در دولت جناب آقای احمدی‌نژاد، کار به جایی رسیدی که از نظر فساد در ساختار قدرت، این‌ها علنا منابع ارزی متعلق به واردات داروهای حیاتی را صرف

نکته بسیار مهم دیگری که وجود دارد این است که تا زمانی که آن صداقت‌ها، علم‌محوری‌ها، تولیدمحوری‌ها و اجتناب از نابرابری‌های فاحش وجود داشت، در ۱۰ ساله اول پیروزی انقلاب، کارنامه اقتصادی، اجتماعی انقلاب خارق‌العاده بود. بنابراین من خود لفظ پیشیمانی را به هیچ‌وجه

یعنی چه می‌تواند خطرناک باشد؟ یعنی روندهایی که مبتنی بر این خطاها باشد، قطعاً قابل تداوم نیست. **آینده از نگاهتان چطور است؟**
آن در حیطه صلاحیت تخصصی من نیست چون نگاه به این پدیده از نظر عوالب آن، نیازمند یک رویکرد بین رشته‌ای است یعنی متخصصین اقتصاد، سیاست، جامعه‌شناسی و روابط بین‌الملل، باید بنشینند. ولی ما از سهم اقتصادی‌اش می‌گویم، به یقین روندهایی که الان به عنوان روندهای کلیدی در عرصه مدیریت اقتصادی کشور در دستور کار قرار دارد، قابل تداوم نیست. چون نگاه حتی مثلا شورش‌های شهری گسترده باشد، افزایش نیروهای گریز از مرکز به‌ویژه در مناطق مرزی و بحرانی کشور باشد، می‌تواند به نارضایتی‌های خیلی گسترده منجر شود که حتی بدون اینکه اعتراض و شورش علنی وجود داشته باشد، هزینه‌های اداره کشور را تا مرز کمرشکنی افزایش دهد. مثل آن چیزی که در سال‌های پایانی حکومت اتحاد جماهیر شوروی اتفاق افتاد. راجع به آن‌ها باید واقعا کار مطالعاتی جدی‌تر کرد.

شما سال ۵۷ یک اندیشه‌های انقلابی داشتید، البته طبیعی است که مثل الان اشراق بر موضوع نداشته باشید، آن موقع اوایل جوانی‌تان بود. از انقلاب پیشیمانید؟

حد نصاب نیست، فاجعه می‌سازد. ما از این زاویه، خطاهای سیاستی مدیریت اقتصادی کشور را در دوره شوک اول نفتی یعنی سال‌های ۵۳ تا ۵۶ با سال‌های ۸۴ تا ۹۰ مقایسه کردیم و مشاهده ما نشان داد که بیش از ۸۵ درصد خطاهای سیاسی که در شوک اول نفتی اتفاق افتاده، عینا در شوک آخر نفتی هم ادامه پیدا کرده و چیزی که بسیار مسأله را نگران‌کننده‌تر می‌کند، این است که حتی در دوره پنج ساله اخیر هم بخش اعظم آن خطاهای همچنان استمرار دارد. معنای آن این است که به لحاظ تئوریک، می‌گویم ایران به تاریخ قفل شده و سازوکارهای قفل‌شدگی به تاریخ و وابستگی به مسیر طی شده، یعنی شما خطاهای ادامه می‌دهی، بنابراین از نظر شما، با آمارهایی که آمار سیستم پادشاهی هست، انقلاب اسلامی‌از نظر اقتصادی هم اجتناب‌ناپذیر بود؟

آگهی تغییرات شرکت آراین رشد افزا سهامی خاص به شماره ثبت ۱۶۷۰۹۰ و شناسه ملی ۱۰۱۰۲۰۹۶۲۰۸ به استناد صورتجلسه مجمع عمومی عادی بطور فوق العاده مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۰۲ تصمیحات ذیل اتخاذ شد : آقای احمد شهبوساریان نائین کد ملی ۱۷۵۴۶۹۰۵۱۳ به سمت رئیس هیئت مدیره و آقای مهدی شهبوساریان نائینی کد ملی ۰۰۸۸۶۶۱۲۸۰۹۰۸۸۶۶ به سمت مدیر عامل و عضو هیئت مدیره و آقای وحید حکمی ها کد ملی ۱۲۸۵۹۰۸۰۶۶ به سمت نائب رئیس هیئت مدیره برای مدت دو سال انتخاب گردیدند ترانزنامه و حساب سود و زیان شرکت منتهی به سال مالی ۱۳۹۹ به تصویب رسید موسسه حسابرسی بهنود حساب با شناسه ملی ۱۰۱۰۳۱۶۴۴۲۲ به سمت بازرس اصلی و خانم عظمت پورآق خان شیر به شماره ملی ۰۰۵۱۸۹۳۰۰۸۸ به سمت بازرس علی البدل به مدت یکسال مالی انتخاب شدند سازمان ثبت اسنادواملاک کشور اداره ثبت شرکت ها و موسسات غیر تجاری تهران (۱۲۷۵۲۴۷)

تأسیس شرکت سهامی خاص گسترش و نوآوری الکترونیک رایا د

رتاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۷ به شماره ثبت ۵۹۱۴۵۲ و شناسه ملی ۱۴۰۱۰۷۶۵۰۴۵ ثبت و امضا ذیل دفاتر تکمیل گردیده که خلاصه آن به شرح زیر جهت اطلاع عموم آگهی میگردد. موضوع فعالیت: مشارکت با شرکتهای فنی و مهندسی ایرانی برای انجام کارها در کشورهای ثالث موضوعات مربوط به تجارت الکترونیک ارائه خدمات فنی و مهندسی و انتقال دانش فنی و فناوری بین طرفین مشاوره و نظارت بر اجرای طرح های انفورماتیکی، شبکه داده ها (ارائه اجرا و پشتیبانی) تصدی به فعالیت هایی درخصوص سرویس های رادوبویی خدمات مربوط به تجهیزات رادوبویی تولید و ارائه رایانه، تولید و ارائه دستگاه های جانبی، تولید و پشتیبانی نرم افزارهای سفارش مشتری، ارائه و پشتیبانی بسته های نرم افزاری و سی دی اطلاعاتی تولید داخل، خدمات شبکه های اطلاع رسانی خدمات انتقال داده از طریق ماهواره ساپ کلیه خدمات فنی، مهندسی و مشاوره ای در زمینه طراحی، ساخت و تولید سیستم های الکترونیکی و مخابراتی، تحقیق و توسعه در زمینه های مختلف مهندسی برق شامل الکترونیک، مخابرات، و کنترل و خرید و فروش تجهیزات مربوطه کلیه خدمات فنی، مهندسی و مشاوره ای در زمینه طراحی، ساخت و تولید قطعات و سیستم های مرتبط با صنعت خودرو، صنعت دریایی، صنعت هوایی و خرید و فروش تجهیزات مرتبط با این صنایع کلیه خدمات فنی، مهندسی و مشاوره ای در زمینه طراحی، ساخت و تولید تجهیزات و سیستم های حوزه اینترنت اشیا در حوزه خودرو، خانه های هوشمند، خرید و فروش تجهیزات مرتبط با این حوزه ها. درصورت لزوم پس از اخذ مجوزهای لازم از مراجع ذیربط مدت فعالیت : از تاریخ ثبت به مدت نامحدود مرکز اصلی : استان تهران ، شهرستان تهران ، بخش مرکزی ، شهر تهران، محله ایرانشهر ، خیابان شهید سعید همراه ، خیابان خردمند جنوبی ، پلاک ۵۵ ، طبقه اول ، واحد ۲ کدپستی ۱۵۸۴۸۵۴۱۵۸ سرمایه شخصیت حقوقی عبارت است از مبلغ ۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال نقدی منقسم به ۱۰,۰۰۰ سهم ۱۰۰۰ ریالی تعداد ۱۰۰۰۰۰ سهم آن با نام عادی مبلغ ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال توسط موسسین طی گواهی بانکی شماره ۰۰۱۱/۱/۰۱ مورخ ۱۴۰۰/۱۰/۱۱ نزد بانک ملت شعبه باجه آسان پرداخت پرشین یا کد ۶۴۲۷۹۰۰ پرداخت گردیده است اعضا هیئت مدیره آقای سامع امیری به شماره ملی ۰۰۶۶۳۴۰۱۹۵ سال آقای محمدرضا اسکندریون به شماره ملی ۴۲۸۴۸۰۲۶۸۲ نماینده حقوقی ، آسان پرداخت پرشین به شناسه ملی ۰۰۶۶۳۴۰۱۹۵ سال نایب رئیس هیئت مدیره به مدت ۲ سال خانم طاهره نعمتی به شماره ملی ۱۶۰۲۶۴۷۶۷۴ به سمت مدیرعامل (خارج از هیئت مدیره) به مدت ۲ سال آقای حمید اسم خانی به شماره ملی ۴۲۸۰۶۶۶۰۵۸ به سمت عضو اصلی هیئت مدیره به مدت ۲ سال دارندگان حق امضا : کلیه اوراق و اسناد بهادار و تعهدآور شرکت از قبیل چک، سفته، بروات و قراردادهای امضای مدیرعامل و رئیس هیأت مدیره همراه با مهرشرکت و اوراق عادی و اداری با امضای مدیرعامل یا یکی از اعضای هیأت مدیره همراه با مهرشرکت و اوراق عادی و اداری با امضای مدیرعامل یا یکی از اعضای هیأت مدیره همراه با مهر شرکت دارای اعتبار می باشد اختیارات مدیر عامل : طبق اساسنامه بازرسان خانم حدیث فروغی به شماره ملی ۰۰۸۶۴۶۲۳۲ به سمت بازرس علی البدل به مدت ۱ سال آقای حامد شهیدی به شماره ملی ۴۲۸۴۴۶۹۸۰۰ به سمت بازرس اصلی به مدت ۱ سال روزنامه کثیر الانتشار مردم سالاری جهت درج آگهی های شرکت تعیین گردید. ثبت موضوع فعالیت مذکور به منزله اخذ و صدور پروانه فعالیت نمی باشد. سازمان ثبت اسنادواملاک کشور اداره ثبت شرکت ها و موسسات غیر تجاری تهران (۱۲۷۵۲۴۱)